

CONSIDERAȚII PRIVIND EXPOZIȚIA MUZEALĂ „ARME ȘI ECHIPAMENT MILITAR – O EVOLUȚIE ÎN TIMP”

Sergiu Dobra

Intitulată sugestiv „*Arme și echipament militar – o evoluție în timp*”, expoziția temporară vernisată la 18 mai 2013 (de Ziua Internațională a Muzeelor) în incinta Muzeului Național de Istorie a Moldovei invită publicul vizitator într-o incursiune interesantă în lumea armelor.

Expoziția tematică oferă publicului larg toată gama tipologică de armament inclusă în colecția muzeului. O mare parte din cele 788 de exponate a fost prezentată pentru prima oară vizitatorilor. Starea bună de conservare, varietatea tematică, valoarea intrinsecă și unicitatea au constituit criteriile de selecție a obiectelor ce compun expoziția. Prezentarea pieselor de armament nu este una exhaustivă, au fost retrase doar categoriile și momentele esențiale în dezvoltarea industriei militare. Principiile organizatorice ale expunerii au avut în vedere criteriul cronologic, tipologic și tematico-estetic.

Este evident că istoria armelor este la fel de veche ca istoria umanității. În acest sens, observăm că armele au ocupat un loc de cinste în mentalitatea oamenilor din toate timpurile, deoarece forța a triumfat prea des asupra rațiunii în evoluția istorică a societății, iar obținerea, apoi menținerea puterii asupra unui teritoriu sau asupra unui grup uman s-au sprijinit mereu pe capacitatea de luptă. Armele au generat astfel pe de o parte frică și au conferit siguranță, pe de altă parte, raportul dintre cele două sentimente reglementând și generând, de prea multe ori în istoria mai veche și nouă, raportul social și politic de putere. Din această dualitate derivă probabil și departajarea de cele mai multe ori subiectivă între caracterul defensiv sau ofensiv al armelor active (Pinter 2007, 5).

Pe de altă parte, constatăm că armele și echipamentul militar reflectă poate cel mai bine nivelul dezvoltării tehnologice a epocii în care au fost create. În toate epocile și perioadele istorice, o mare

1. Afișul expoziției „Arme și echipament militar – o evoluție în timp”.

parte a potențialului creator și de inventivitate a fost canalizat spre acest domeniu, ba mai mult, se poate sesiza o accelerare a dezvoltării anumitor ramuri ale științei și tehnicii, datorită stimulărilor dictate de cerințele din sectorul înarmării. Astăzi, cu greu poate fi găsit un domeniu sau sector productiv care să fi înghițit mai mult potențial financiar și uman decât cel al armelor și acest fapt a fost inițial determinat de necesitatea apărării și supraviețuirii, aceleași argumente fiind mereu folosite ca justificare. Adevărul este că înarmarea nu poate ieși din curentul dezvoltării, căci prin aceasta și-ar nega dreptul la existență.

Scopul acestei expoziții a fost axat pe prezentarea colecției de piese de armament din patrimoniul muzeului, ținându-se cont de valoarea ei tehnică, istorică și artistică, capabilă să illustreze evoluția armelor și echipamentului militar, atât pe plan european, cât și mondial.

Este important să precizăm că expoziția cuprinde câteva categorii de arme: *armament regulamentar*, *armament de vânătoare*, *armament civil*, *muniție și accesorii militare de protecție individuală*. Din punct de vedere tipologic, expoziția conține *armament de factură occidentală și armament de factură orientală*, cu o subdiviziune bine reprezentată de exemplare din țări, precum: SUA, Japonia, Spania, Anglia, Belgia, Franța, Italia, Prusia (Germania), Imperiul Austro-Ungar (Ungaria), Imperiul Rus (URSS), Imperiul Otoman, Cehoslovacia și România.

Din punct de vedere cronologic, piesele din expoziție acoperă un interval apreciabil, circa patru milenii, începând cu epoca paleolitică și încheindu-se cu armamentul produs în sec. XX.

Demersul expozițional debutează cu o colecție importantă de arme preistorice (începând cu epoca paleolitică, eneolitică, epoca bronzului și hallstatt), antice și romane. Sunt ilustrate diverse tipuri de arme (*vârfuri de sulite, de săgeți și de lance, pumnale, topoare* etc.), precum și arme de apărare individuală – *coifuri și cnemide*.

Istoria apariției diferitelor categorii de arme preistorice este percepută de multe persoane ca o reflectare a istoriei uneltelor de muncă. Cercetarea istorică nu va putea preciza probabil, niciodată, dacă primele obiecte folosite de omul primitiv, indiferent dacă acestea au fost simple pietre neprelucrate sau bucăți de crengi de copac, pot fi numite unelte sau arme, pentru că nu putem ști la ce au fost folosite. Aceași piatră simplă poate fi unealtă dacă se sparge cu ea coaja unui fruct tare; sau armă dacă se lovește cu ea o altă ființă vie în scopul răpunerii sau imobilizării acesteia. Deci dacă nu putem stabili o primordialitate, ajungem inevitabil la concluzia dualității inițiale *unelte - arme*. Având însă în vedere cunoscuta orientare inițială a omului primitiv spre cules și vânătoare și doar mult mai târziu spre cultivat și prelucrat, pe lângă permanenta luptă pentru supraviețuire în fața unor animale mult mai puternice, am putea afirma, fără prea multe riscuri, că armele l-au însoțit pe om mai mult decât orice alte obiecte,

din momentul apariției sale și probabil îl vor mai însoți încă mult timp (Pinter 2007, 5).

Prin urmare, constatăm că confecționarea uneltelor și armamentului litic, cornular, osteologic, metalic, de lut și de lemn cunoaște noi etape de dezvoltare, chiar dacă pare, uneori, să fi fost depășit cantitativ de producția ceramică. Acest meșteșug a contribuit la realizarea majorității uneltelor și armelor din epocă, inventându-se noi tehnici și tehnologii de prelucrare a materiei prime, cele mai importante fiind șlefuirea sau polisarea și perforarea.

În ceea ce privește materiile prime din care s-a fabricat armamentul preistoric prezentat în expoziție, observăm că s-au folosit rocile sedimentare și cele metamorfice¹, bineînțeles mai intens cele care se găseau în mediul în care a trăit fiecare comunitate. Cioplirea uneltelor și armelor nu cunoaște, în eneolitic, unele modificări esențiale față de perioada anterioară. S-a practicat, deopotrivă, cioplirea lamelară și așchială, directă, indirectă sau prin presiune, cu ajutorul percutoarelor, pe nicovale de piatră, din nuclee cvasi-piramidale și cvasi-conice, cvasi-cilindrice și amorfe, cu unul, două sau mai multe planuri de lovire, în funcție de tradițiile moștenite, forța de creație a fiecărei comunități și influențele primite din partea altor triburi și civilizații, obținându-se produsele de debitaj: *lamele și așchiile* care au fost, cel mai adesea, prelucrate secundar, prin retușare și, uneori, polisare, obținându-se unelte (*cuțite, gratoare și racloare, străpungătoare, lame de seceră*) și arme (*lame de pumnal, vârfuri de săgeată și sulită, întregi sau compuse*), deosebit de eficiente, unele retușate atent, piesele crescând dimensional și diversificându-se funcțional (Chirica, Boghian 2003, 10).

Itinerarul expoziției continuă cu piese de armament medieval ce variază de la celebrele *spade medievale, pumnale, halebarde* sau *lânci*, până la *buzdugane, biciuri și ciocane de luptă, arbalete și arcuiri*. Alte categorii de arme prezentate sunt cele de apărare individuală – *coifuri, scuturi, pieptare și spătare*. Armele albe, folosite încă din preistorie și care își ating maxima utilizare în Evul Mediu, se regăsesc în multitudinea pieselor

¹ *Metamorfic (metamorfism)* – transformarea în stare solidă a rocilor sub influența căldurii, a presiunii din zonele de dislocație, a soluțiilor metamorfozante sau a acțiunii combinate a presiunii și temperaturii din zonele de orogeneză.

expoziției ce reunește obiecte de mici și mari dimensiuni.

În expoziție sunt etalate armele individuale principale, defensive sau ofensive, ale cavalerului medieval: *spada*, *lancea* și *scutul*. Alături de acestea cavalerul putea folosi *securea de luptă*, *buzduganul* – și acesta în două forme: cu ghiuleaua legată de un lanț pentru a da forță loviturii sau nu. În cazul buzduganului cu lanț se cerea o bună dexteritate în mânuirea lui de către cavaler. Existau buzdugane duble, cu două ghiulele, legate cu două lanțuri separate (Ткачук 2005, 36-37). Armura cavalerului medieval, dificil de străpuns în acea perioadă, a dus la apariția *ciocanului de luptă*, armă destinată penetrării armurilor celor mai puternice. Buzduganul clasic, fără lanț poate avea diferite forme și mărimi, în funcție de cerințele luptei. În general, era folosit pentru deteriorarea armurilor și a scuturilor. Era necesară o bună pregătire fizică a celui care-l folosea. Toate aceste piese, precum și alte accesorii auxiliare întregesc circuitul expozițional.

Arcul și săgeata erau unele din armele cele mai obișnuite ale ostașilor moldoveni, dar se foloseau și arbaletetele sau „*arcuri cu vârtej*”. Arcașii foloseau săgeți cu vârfuri de fier pendulare cu lamă în formă de romb, mai mici sau în formă de frunză, mai mari, sau săgeți cu vârfuri tubulare cu aripioarele laterale prelungite pe linia tubului de înmănușare. Arcurile și săgețile erau aduse spre vânzare în țară de negustorii și meșteșugarii sași din Transilvania împreună cu „*tolbe, paloșe, săbii ungurești*” și alte mărfuri. Despre arcașii moldoveni se spune că erau superiori în tactică și mobilitate celor occidentali.

Arcul, zice Dimitrie Cantemir, îl întind ei foarte bine și se pricep a purta și sulița; dar cu sabia totdeauna fac mai multă izbândă. De aceea, sabia era la mare căutare, tipul de paloș moldovenesc aducea la formă mai degrabă cu iataganul (Carp et al. 2013, 50).

Un centru de maxim interes reprezintă *spada medievală* (copie) a lui Ștefan cel Mare². Aceasta are următorii parametri: lama dreaptă cu două tăișuri cu lungimea de 125 cm; pe ambele fețe ale spadei, în lungul lamei, sunt făcute câte 3 șanțuri înguste, cel din mijloc – mai lung, este însoțit de alte două mai scurte, de o parte și de alta. Spada

descrișă are vârf în formă de triunghi. Mânerul armei în formă de fus, numit de specialiștii din domeniu „*de două mâini*”, adică de apucat cu ambele mâini, este înfășurat cu fir (sârmă) argintiu. Spada are gardă³ cu brațe drepte în formă de cruce, terminate cu butoni conici.

Spadele sunt considerate principalele arme ale ostașilor medievali. Forma spadelor nu diferă prea mult în Evul Mediu: lama lungă de circa un metru lungime, cu două tăișuri și cu nervură mediană, destul de groasă pentru a rezista loviturilor, o gardă solidă și mânerul înfășurând ferm lama; în general forma unei cruci latine. Variațiile țin de forma gardei și a mânerului. Cavalerii le mânuiau cu ambele mâini, ele fiind prea grele și prea mari pentru o singură mână.

O armă medievală foarte importantă prezentă în expoziție este *lancea*, folosită de militari numai în cazul luptelor călare. Scutierul purta de regulă, în campanii sau turniruri mai multe lănci, pentru a le înlocui pe cele care inevitabil se vor fi rupt. Lancea era prevăzută la mâner cu o gardă rotundă destul de mare ca să apere nu numai pumnul, dar și o parte din corp.

Armele albe orientale din perioada modernă și contemporană reprezintă un alt segment important în cadrul expoziției, etalarea lor urmărind în principal realizarea unei legături, prin intermediul materialelor auxiliare, cu spațiul european. Expoziția conține piese valoroase, atât sub aspectul rarității, cât și al calității artistice: *spade japoneze de două mâini*, *arme de paradă*, *tesace*, *stilette*, *săbii* și *pumnale caucaziene*, dar și *iatagane orientale* superb decorate.

Menționăm în acest context, că *pumnalele caucaziene* prezentate în expoziție se deosebesc de cele europene prin: lama ascuțită din ambele părți se îngustează mult spre vârf, mânerul este plat și îngust la mijloc. Aceste tipuri de pumnale au rămas necunoscute în afara hotarelor Caucazului, cu excepția Rusiei și Turciei. Pe lângă funcția de armă ca atare, la multe popoare caucaziene pumnalul era considerat și un element obligatoriu al portului popular. El era purtat în față, la cingătoare, prins cu o cheutoare din piele la inelul de pe teacă.

Analizând armele albe caucaziene din expoziție, constatăm că confecționarea lor avea un caracter

² MNIM, FB-24871.

³ *Gardă* – apărătoare metalică montată între mânerul și lama unei săbii, care protejează pumnul contra loviturilor.

de artizanat, de aceea ele aveau și o trăsătură strict individuală, atât ca formă, cât și ca ornament. Se deosebesc armele caucaziene de altele și prin metodele și mijloacele de ornamentare, cel mai des era utilizat pentru înfrumusețare argintul lucrat prin înnegrire și gravarea, ștanțarea, încrustația cu aur. Cornul și osul, de asemenea erau folosite pe larg la confecționarea săbiilor și pumnalelor caucaziene.

Un interes deosebit pentru vizitatori reprezintă *sabia caucaziană a marelui cneaz Alexei*, fiul lui Nicolai al II, ultimul împărat al Imperiului Rus⁴. Lungimea lamei săbiei este de 82 cm, iar a mânerului de 15 cm. Lama puțin curbată reprezintă un șanț lat și două jgheaburi spre muchia netăioasă, care se îngustează spre vârful tăios din ambele părți. Pe partea dreaptă a lamei este inscripționat cu litere din aur fraza: „Его императорскому высочеству цесаревичу и великому князю Алексею Николаевичу 1907”. Pe partea stângă, observăm același ornament vegetal, iar mai jos, cu aur litera „А”, iar sub coroană este inscripția: „Тверцы своему августейшему шефу”. Mânerul acoperit cu argint are capul rotunjit, înfrumusețat la mijloc cu „ornamentul tutta”⁵, iar capul mânerului cu „ornamentul marharai”⁶.

Această inscripție confirmă faptul că sabia i-a fost dăruită principelui Alexei de Unitatea 43 de draconi din orașul Tver, unitate care s-a evidențiat la asediul cetății Chek Tepet.

Teaca săbiei este confecționată din lemn, acoperită cu piele neagră; gura tecii, vârful (marginile căruia formează o creastă) și două brățare din argint sunt înfrumusețate cu ornamentul „tuta”, executat prin gravare adâncă (Borodac, Stamatov 2006, 469).

De o atenție sporită, din partea vizitatorilor, beneficiază și colecția armamentului de foc, utilizat de marile forțe militare ale lumii în decursul sec. XVIII-XX, inclusiv de statele combatante în timpul celor două războaie mondiale.

⁴ MNIM, FB-18495.

⁵ *Ornamentul tutta* – reprezintă o tulpină dreaptă, de jos în sus, de la care se răsfirau ramuri simetrice cu flori și frunze. Executată într-o tehnică specială, el era aplicat pe arme scumpe, destinate unor înalți demnitari.

⁶ *Ornamentul marharai* – reprezintă asimetria liniilor îndoite, formând spirale care se dispersează – fiind împodobite cu flori, frunze și petale ondulate. Deoarece ornamentul marharai era mai ușor de executat, el era și mai ieftin plătit. Cu toate acestea, armele vechi ornamentate în asemenea stil sunt la fel de interesante și frumoase ca cele ornamentate în stilul tutta.

Astfel, sunt aduse în fața publicului următoarele categorii de arme de foc – *puști și pistoale cu cremene, puști și pistoale cu capsă, puști și pistoale cu cartuș metalic, arme de vânătoare, pistoale-mitralieră și mitraliere cu repetiție, semi-automate și automate*, renumite pentru soluțiile tehnice avansate pe care le-au adus în industria mondială de armament.

Un grup aparte de exponate îl constituie *baionetele*. Acestea permiteau luptătorului purtător al unei arme de foc să se apere mai ușor în lupta corp la corp. Inițial, a fost montată chiar în gura țevii, spre a doua jumătate a sec. XVIII baioneta se va fixa la țevă printr-un manșon special.

Puștile și pistoalele cu cremene din sec. XVII-XIX sunt prezentate într-o gamă variată atât a tipologiei mecanismelor (*cremene, capsă sau cartuș metalic*), cât și a provenienței lor (*americane sau europene*), fiind confecționate de meșteri și ateliere remarcabile. În total, în cadrul expoziției „*Arme și echipament militar – o evoluție în timp*” sunt prezentate 51 de pistoale de cele mai variate modele și 110 puști, mitraliere și muniții de război.

Din categoria revolverelor și pistoalelor evidențiem doar cele mai importante exemplare: *pistol cu cremene*, Imperiul Rus, 1804; *pistol cu capsă*, Imperiul Rus, 1834; *revolver Nagant*, URSS, 1939; *pistol Mauser K-96*, Germania, 1920; *revolver Piper*, Belgia, 1889; *pistol Korovin*, URSS, 1926; *pistol Browning*, Belgia, 1900; *pistol automat Duo*, Cehoslovacia, 1926-1949; *pistol Stock*, Germania, 1921-1932; *revolver Smith-Wesson*, SUA, 1880; *pistol Walther*, model *PP*, Germania, 1937-1938; *pistol Makarov*, URSS, 1968 etc.

În compartimentul puștilor și mitralierelor se regăsesc următoarele piese: *pușcă cu cremene*, Imperiul Rus, 1812; *pușcă cu capsă Warranted*, SUA, sec XIX; *pușcă cu capsă Souhl*, Prusia, 1852; *pușcă Schmeisser*, Prusia, 1863; *pușcă Dreyse*, Prusia, mijlocul sec. XIX; *pușcă Berdan*, Imperiul Rus, sfârșitul sec. XIX; *pușcă Mauser*, Prusia, 1895; *pușcă Winchester*, SUA, 1895; *pușcă Mosin*, URSS, 1933; *pușcă Remington*, SUA, 1918; *pușcă Mannlicher*, Imperiul Austro-Ungar, 1895; *pușcă Berthier*, Franța, 1892; *pușcă Simonov*, URSS, 1949; *pistol mitralieră MP-40*, Germania, 1939; *pistol mitralieră Thompson A/M1*, SUA, 1928; *pistol mitralieră AK-47*, URSS, 1955; *pistol mitralieră AKM*, URSS, 1950; *pistol*

2. Piese de uniformă și echipament de cuirasier. Imperiul Rus, sec. XIX.

3. Mitraliere și aruncătoare de grenade. Europa, America de Nord, sec. XX.

mitralieră MP-44, Germania, 1943-1960; *pușcă semiautomată cu lunetă Dragunov*, URSS 1960; *mitralieră Maxim*, SUA, 1910; *mitralieră Lewis*, Anglia, 1914; *mitralieră de mână Degtiariov*, URSS, 1944; *mitralieră de calibru mare Vladimirov*, URSS, 1944 etc.

În acest sens, observăm că dezvoltarea fără precedent a industriei în sec. XIX-XX a făcut ca războiul să pară din ce în ce mai mult o problemă financiară, în care producția de armament să aibă ultimul cuvânt. S-a ajuns, în acest fel, la standardizarea principalelor arme individuale sau de asalt. Diversitatea în cazul armelor de foc moderne este de altă natură decât în ceea ce privește armele medievale. Ea constă în destinația armelor și nu în ceea ce privește varietatea formelor. Specializarea armamentului și standardizarea s-a impus de la sine în cazul în care factorul cifrelor este vital în anumite cazuri.

Primul și al Doilea Război Mondial au demonstrat foarte clar legătura dintre industrie, dintre calitatea și cantitatea produselor și rezultatele din teren, iar o producție sănătoasă nu putea funcționa fără resurse. În general, putem vorbi de arme individuale, destinate eliminării forței vii a inamicului, tehnicii sale de luptă, înlăturării obstacolelor sau a spargerii elementelor fortificate sau a eliminării forței vii din interiorul unei fortificații. Tot aici putem vorbi de piese de artilerie

cu diferite destinații – *obuziere, mortiere, tunuri, aruncătoare de grenade, mine sau proiectile*.

Alături de arme, expoziția mai cuprinde: *două mulaje de cavaleri medievali în armură, piese de echipament militar (banduliere, cartușiere și tocuri de pistoale din sec. XVIII-XX), uniforme militare din sec XIX-XX, echipament și uniforme militare reconstituite sau reale de grenadier și de cuirasier rus (mijlocul sec. XIX), de ofițer de roșiori român (1934), de ofițer din Armata Națională a Republicii Moldova (1994). Gravurile, picturile și fotografiile complinesc expunerea cu tipuri de militari din diferite perioade și cu scene din bătălii.*

În concluzie, ne exprimăm încrederea că expoziția s-a bucurat și se va bucura în continuare de atenția și aprecierea publicului vizitator, care la sigur a rămas încântat de colecția de arme din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Această expoziție de colecție poate fi considerată ca o primă încercare de cercetare a armamentului și echipamentului militar – nu numai ca piese cu valoare tehnică, dar și cu valoare istorică și artistică.

Bibliografie

- Borodac, Stamatov 2006:** E. Borodac, T. Stamatov, Mostre de arme albe caucaziene în colecția Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Tyragetia XV, 2006, 465-470.
- Carp et al. 2013:** S. Carp, G. Chirița, T. Carp, E. Gîrbu, Tradiții militare (Trecut, prezent și viitor) (Chișinău 2013).
- Chirica, Boghian 2003:** V. Chirica, D. Boghian, Arheologia preistorică a lumii. Neolitic și Eneolitic (Iași 2003).
- Pinter 2007:** Z.-K. Pinter, Spada și sabia medievală în Transilvania și Banat (sec. IX-XIV), ediția a doua revăzută și adăugită (Sibiu 2007).
- Ткачук 2005:** Т.М. Ткачук, Старинное оружие и доспехи: новый век (Донецк 2005).

Some considerations on the museum exhibition “Arms and Military Equipment: the Evolution in Time”

Abstract

On May 18, 2013 at the National Museum of History of Moldova there was opened the exhibition “Arms and Military Equipment: the Evolution in Time” based on pieces from the museum’s collections. The exhibition offers the public a complete typological range of weapons from ancient times to the present (its chronology covers about 4 millennia). Most of the 788 museum pieces are presented for the first time. The exhibition is complemented with two models of medieval knights in armor, specimens of military equipment of the 18th - 19th centuries, pieces of military uniforms of the 19th - 20th centuries, paintings, etchings, and photographs depicting soldiers and battle scenes.

List of illustrations:

1. Exhibition poster “Weapons and Military Equipment – an Evolution throughout Centuries”
2. Pieces of cuirassier uniforms and equipment. Russian Empire. 19th century.
3. Machine guns and grenade launchers. Europe, North America. 20th century.

О музейной выставке «Оружие и военное снаряжение: эволюция во времени»

Резюме

18 мая 2013 года в Национальном музее истории Молдовы открылась выставка «Оружие и военное снаряжение: эволюция во времени», основанная на предметах из коллекций музея. Выставка предлагает вниманию посетителей все типы вооружения с древнейших времен до наших дней (ее хронология охватывает около 4 тысячелетий). Большая часть из 788 экспонатов были представлены впервые. Выставку дополняют два муляжа средневековых рыцарей в доспехах, предметы военного снаряжения XVIII-XIX веков, предметы военного обмундирования XIX-XX веков, картины, гравюры и фотографии с изображением солдат и батальных сцен.

Список иллюстраций:

1. Афиша выставки «Оружие и военное снаряжение: эволюция во времени».
2. Предметы кирасирской униформы и экипировки. Российская империя. XIX в.
3. Пулеметы и гранатометы. Европа, Северная Америка. XX в.

01.02.2014

Sergiu Dobrea, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova